

საერთაშორისო
კონფერენცია

2018

INTERNATIONAL
CONFERENCE

თბილისი 2019 TBILISI

სარედაქციო ჯგუფი:
თეონა იაშვილი
ქეთევან ასათიანი
ნინო ბადაშვილი
თამთა შონვაძე
დimitრი სილაქაძე

კორექტორი: მარიამ ჯანიკაშვილი

დიზაინერი: კახა მახარაშვილი

კრებულში წარმოდგენილი მასალის გამოყენება და გავრცელება დასაშვებია მხოლოდ წყაროს მითითებით.

წინამდებარე პუბლიკაციაში გამოთქმული ნებისმიერი მოსაზრება ეკუთვნით ავტორებს და შესაძლებელია არ ასახავდეს სარედაქციო ჯგუფის შეხედულებებს.

© ყველა უფლება დაცულია
All rights reserved

ნათია ჯიჟია

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

კარიკატურა, როგორც საინფორმაციო წყარო საქართველოს შესახებ ბრიტანული კარიკატურების მაგალითზე

კარიკატურა, რომელიც შარჟის ნაირსახეობაა, ვიზუალური წყაროებიდან შედარებით ახალია. ის პირველად დასავლურ ცივილიზაციაში რენესანსისა და რეფორმაციის ეპოქაში გამოიყენეს. შარჟის, როგორც ისტორიული წყაროს, შესწავლის ისტორიაც შედარებით მოკლე ხანს ითვლის. ემპირიული მასალის საფუძველზე შარჟს ჯერ კიდევ მეოცე საუკუნის დასაწყისიდან სწავლობდნენ. ადრეული ნაშრომებიდან აღსანიშნავია ედნა ჰაინსის (Edna Hines) „Cartoons As a means of Social Control“ (1933), იზაბელ სიმერალ ჯონსონის (Isabel Simeral Johnson) „Cartoons“ (1937), ემორი ბოგარდუსის (Emory S. Bogardus) „Sociology of the Cartoon“ (1945) და სხვ.

ადრეულ ნაშრომებში მეთოდის დამუშავებას ნაკლებად აქცევდნენ ყურადღებას. 60-იან წლებში ჟურნალ „Comparative Studies in Society and History“ ფურცლებზე გაიმართა ფართო პოლემიკა შარჟის, როგორც ისტორიული წყაროს, შესწავლის მეთოდისკახთან დაკავშირებით. იმ დროისთვის არსებობდა ემპირიული მასალის შესწავლის საფუძველზე დაწერილი რამდენიმე ნაშრომი, თუმცა მეთოდის ნაკლებად იყო დახვეწილი. ამ ჟურნალში გამოქვეყნებული რამდენიმე პუბლიკაციის წყალობით ეს ხარვეზი შეივსო.

1965 წელს ლოურენს შტრაიხერმა (Lawrence H. Streicher) გამოაქვეყნა ნაშრომი „David Low and the Sociology of Caricature“, რომელშიც ემპირიული მასალის საფუძველზე დევიდ ლოუს მიერ გამოყენებულ ერთ მეთოდზე, სინექდოკულ ალევორიანზე, იყო საუბარი, კერძოდ, ერთი პერსონაჟის, პოლკოვნიკ ბლიმპის, როგორც წინააღმდეგობრივი ხასიათის ინგლისელის სიმბოლოზე. შტრაიხერი აღნიშნავს, რომ ეს პერსონაჟი მოგვიანებით (1942 წ.) გაზეთ „პრავდის“ კარიკატურისტმა, ბორის ეფიმიშვილმა, გამოიყენა. 1967 წელს შტრაიხერმა მეთოდური სტატია გამოაქვეყნა „On a Theory of Political Caricature“. მან ვიქტორ ალბას (Victor alba) ნაშრომი „The Mexican revolution and the Cartoon“ (1967) გააკრიტიკა თეორიის ნაკლებად ჩამოყალიბებისთვის და პასუხად თავის სტატიაში კარიკატურის შესწავლის თეორიული მიდგომები წარმოადგინა, კერძოდ: მან გამოხატვის მეთოდები გამოყო, როგორც დამოკიდებული ცვლადები, მიუთითა, რომ შესწავლისთვის საჭიროა ემპირიული მასალის თემატურად დაყოფა; ასევე აღნიშნა, რომ ანალიტიკოსებისთვის აუცილებელია სხვადასხვა ტიპის ინფორმაციის შეკრება კარიკატურისტის განათლების, სამუშაო გარემოს, სამიზნე აუდიტორიისა და ჟურნალის საგამომცემლო პოლიტიკის შესახებ (Streicher 1967). 1969 წელს მას იმავე ჟურნალის ფურცლებზე გამოეხმაურა ვ.ა. კუპე (W.A. Coupe) სტატიით „Observations on a Theory of Political Caricature“, რომელშიც ავტორმა დამატებითი რეკომენდაციები შეიმუშავა მეთოდისკახთან დაკავშირებით და აღნიშნა: დ. ლოუს შეფასება, რომ „პირველ მსოფლიოს ომის მის გარეშე ვერ მოიგებდნენ“, მცირედ გადაჭარბებულია, რადგან ზუსტად იმის დადგენა, თუ რამდენად გავლენიანია ესა თუ ის კარიკატურისტი, პრაქტიკულად შეუძლებელია (Coupe 1969). 1973 თომას მილტონ კემნიცმა (Thomas Milton Kemnitz) გამოაქვეყნა მეთოდური ნაშრომი „The Cartoon As a Historical Source“, რომელშიც აღნიშნა, რომ ამ კუთხით ჯერ კიდევ არსებობდა პრობლემები. მან ორი ტიპის შარჟი გამოყო: „**მოსაზრების გამომხატველი**“ და „**სახუმარო**“. მოსაზრების გამომხატველი შარჟის ფუნქციად ვითარების შეჯამება დაასახელა, ხოლო სახუმაროს ფუნქციად, თავისთავად ცხადია - ვითარების გამასხრება და იუმორი. „სახუმარო შარჟის“ ჩვენი დროის „შვილებად“ კი დაასახელა კომიკური სტრიპი (სვეტი) და კომიკური წიგნი (კომიქსები). „მოსაზრების გამომხატველ შარჟებში“ კემნიცმა გამოყო სამი ჯგუფი: საშინაო პოლიტიკის, სოციალური თემებისა და საგარეო საქმეების ამსახველი შარჟები და აღნიშნა, რომ ეს დაყოფა იმდენად თემატური არ არის, რამდენადაც გამომხატვის ტექნიკის ამსახველი: პოლიტიკურ შარჟებში კარიკატურისტის ინდივიდუალურ ცოდნასა და შეხედულებებს დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, ხოლო სტერეოტიპებს - ნაკლები, მაშინ როდესაც სოციალური პრობლემების ამსახველ კარიკატურებში სტერეოტიპები უფრო მნიშვნელოვანია. სა-

კითხის შესწავლით დაინტერესებულ პირებს ემპირიულ მასალაზე მუშაობისას მეცნიერმა ურჩია კვლევის ექვსი არეალი დაემუშავებინათ: ხელოვანი (კარიკატურისტი), შარჟის აუდიტორიამდე მიღწევის მეთოდი, ენა და სიმბოლოები, კომუნიკაციის სხვა საშუალებებთან კავშირი, გამიზნული ფუნქცია და აუდიტორია (Kemnitz 1973).

საქართველოში შარჟის შესწავლას ასევე გარკვეული ისტორია აქვს. რ. მიშველაძემ გამოაქვეყნა „ქართული სატირული ჟურნალისტიკა“ (1971), გიზო ნიშნიანიძემ – „სიცილის არქივიდან: სატირა რევოლუციის სამსახურში“ (1971), გრ. კიკნაძემ – „ქართული სატირისა და იუმორის განვითარების ისტორიისათვის“ (1972). ამ საკითხის შესწავლას საქართველოში, შეიძლება ითქვას, პერიოდული აღმასვლა ახასიათებს. შარჟი მეთოდის დამუშავების თვალსაზრისით 60-70-იან წლებში იყო პოპულარული მსოფლიო ისტორიოგრაფიაში და საქართველოშიც ზუსტად ამ პერიოდში სწავლობდნენ. დღეს საქართველოში ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში პროფესორ ბ. კუპატაძის ხელმძღვანელობით ამ საკითხზე უახლოეს წლებში რამდენიმე საბაკალავრო და სამაგისტრო ნაშრომი შესრულდა, თუმცა სტუდენტების ყველა ნაშრომი ემპირიული მასალის შესწავლას ისახავდა მიზნად და მეთოდური მიდგომებიც ნაკლებად იყო განხილული. ჩვენი ნაშრომი მეთოდურ საკითხსაც განიხილავს კონკრეტულ ემპირიულ მასალასთან დაკავშირებით, კერძოდ, საქართველოს შესახებ ბრიტანული კარიკატურების მაგალითზე.

ბრიტანული კარიკატურების კატალოგი შექმნა კენტის უნივერსიტეტმა და ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: [ბრიტანულ პრესაში ქართულმა თემატიკამ რამდენჯერმე მიიქცია ყურადღება. არქივში წარმოდგენილია სულ 25 შარჟი, რომლებიც თარიღდება 1956, 1988-91, 1998, 2005, 2008, 2014 წლებით. ამ მასალის საფუძველზე შეიძლება დამოუკიდებელი ცვლადის გამოყოფა ბრიტანულ კარიკატურებში ქართულ თემატიკასთან დაკავშირებით, კერძოდ, ბრიტანულ პრესაში განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევდა რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობა, უფრო ნაკლებად, აშშ-საქართველოს ურთიერთობა. დამოკიდებული ცვლადია კონკრეტული საკითხი – რაც უფრო აქტუალური იყო თემა, მით უფრო მეტი კარიკატურა მიეძღვნა მას.](https://archive.cartoons.ac.uk/Default.aspx?მასზე მოცემულია ყველა კარიკატურის პასპორტი: მითითებულია ავტორი, სათაური, გამომცემელი, შარჟის ტექსტი, გამოსახული პიროვნებები, დაკავშირებული ტექსტი (მაგ. სერიალი ან სიმღერა), სუბიექტები და საავტორო უფლება. ჩვენს ნაშრომში კონკრეტული კარიკატურები დამოწმებულია და მათი მოძიება შესაძლებელია სწორედ ბრიტანული კარიკატურების ელექტრონული არქივის ნომრებით.</p>
</div>
<div data-bbox=)

შარჟების უმეტესობა, კემნიცის განსაზღვრებით, „მოსაზრების გამოხატველია“, მხოლოდ მცირედი ნაწილია სახუმარო. მათი ფუნქცია პოლიტიკური თვალთახედვის წარმოდგენაა და, შესაბამისად, პოლიტიკური კარიკატურის ხასიათიდან გამომდინარე, ნაკლებად სახალისოა.

ყველა ხელოვანი ბრიტანელია და, შესაბამისად, რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობასთან დაკავშირებით – მეტ-ნაკლებად ობიექტური, ისინი დასავლეთის იმდროინდელ პოზიციას გამოხატავს კონკრეტულ საკითხზე. შარჟის აუდიტორიამდე მიღწევის გზა ყველა შემთხვევაში გაზეთია, რომელიც ფართო ტირაჟით ვრცელდება, კერძოდ, ეს გამოცემებია: New Statesman (1956), Evening Standard (1988), The Independent (1989-90), Daily Star (1991), Daily Telegraph (1991-1992, 2008), The Times (1998, 2005, 2008), Daily Mail (1998), Sunday Telegraph (1998), Sunday Express (2008), The Guardian (2008), The Independent (2008), Observer (2014).

სინექდოკულ ალევორიად გამოყენებულია დათვი, როგორც რუსეთის სიმბოლო. სხვა სიმბოლოები ერთჯერად ხასიათს ატარებს, მაგალითად, საქართველო, როგორც დათვის სათამაშო ბურთი. ამ კარიკატურების ფუნქცია იყო ბრიტანული აუდიტორიის ინფორმირება, ზუსტად ამ მიზნით მათი უმეტესობა არ არის სახუმარო ხასიათის, უფრო მოსაზრებას გამოხატავს, ხშირად ნაკლებმწვავედ. კონკრეტული პოლიტიკის კრიტიკა ჩანს მხოლოდ 1998 წლის შარჟებში, რომლებიც ბირთვული საწვავის ტრანსპორტირებას ეხება. ამ შემთხვევაში სიმწვავე თავად ბრიტანელების აქტიურმა ჩართვამ განაპირობა. ბრიტანელები საქართველოდან ტრანსპორტირებული საწვავის შოტლანდიაში გადატანას ფიქრობდნენ, თუმცა, სავარაუდოდ, ბრიტანული საზოგადოების წინხის ფონზე, თავადვე თქვეს უარი და ორი წლით გადაიდო შეთანხმების შესრულება.

პირველად ბრიტანულ შარჟებში საქართველო 1956 წელს (№ VY0580) გამოჩნდა. ერთი შეხედვით, მხოლოდ მოგზაურის სახელმძღვანელოდ გამოქვეყნებულ პოსტერს ახლავს წარწერა: „ულამაზესი საქართველო, ეწვიეთ თბილისსა და გორს, სადაც დაიბადა ბიჭი, რომელმაც ცუდი საქმეები ჩაიდინა...“ საინტერესოა, რომ ეს პოსტერი ხრუმჩოვის ე.წ. „საიდუმლო სიტყვის“ წარმოთქმიდან ერთ თვეშია შექმნილი. დასავლეთში ამ ტექსტის შესახებ მხოლოდ 1956 წლის 5 ივნისს გაიგეს, როდესაც New York Times-მა გამოაქვეყნა. შესაბამისად, ამ შემთხვევაში ბრიტანელი ავტორის დამოკიდებულებაზე გავლენა იქონია არა საბჭოთა კავშირში დაწყებულმა სტალინის კრიტიკამ, არამედ თავად დასავლეთში სტალინისადმი ისედაც უკვე არსებულმა უარყოფითმა დამოკიდებულებამ.

შვიდი კარიკატურა მიეძღვნა საბჭოთა კავშირის დაშლის პროცესში საქართველოს საკითხს. ერთ-ერთზე (№49328) ასახულია საბჭოთა ლიდერების საუბარი 1922 წელს საბჭოთა კავშირის შექმნისას ტერიტორიული გადანაწილების შესახებ და ირონიით მითითებულია: „1922 წელს სომხეთს რაღაც წაართვეს? ბოლოს და ბოლოს, ულსტერი ხომ არ არის?“

ულსტერი უკიდურესი ჩრდილოეთი პროვინცია ირლანდიაში, ცნობილი იმით, რომ ინგლისის ინდუსტრიალიზაციის ადრეულ ეტაპზე „კოტეჯების ინდუსტრიაში“ (Cottage industry, იგივე Putting-out system) ჩართული იყო მისი მოსახლეობის ერთი მეოთხედი (Kishlansky... 2008:623), რაც იმ დროისთვის მაღალი მაჩვენებელი იყო. როგორც ჩანს, ამით კარიკატურისტს იმის თქმა სურდა, რომ სომხეთის ტერიტორიული დანაკარგი ბევრს არაფერს წარმოადგენდა. საქართველოსთან ეს კარიკატურა მხოლოდ იმით უკავშირდება, რომ რუკაზე, რომელიც კარიკატურაზე გამოსახული, საქართველოცაა მითითებული. ნიკოლას გარლანდის 1989 წლის 14 სექტემბერს „The Independent“-ში გამოქვეყნებულ (№NG4011) შარჟში წარმოდგენილია დათვი, როგორც რუსეთის სინექდოკური ალევორია. დათვი დაბმულია თოკებით და მის გარშემო წარწერებია: უნგრეთი, საქართველო, ლიტვა, ლატვია, ესტონეთი, პოლონეთი, ყაზახეთი (სრულად არ ჩანს). გარლანდი მიანიშნებს საბჭოთა რუსეთის უძღურებას, შეაკავოს როგორც სოციალისტური ბლოკის, ისე საკუთრივ საბჭოთა კავშირის ქვეყნები. 1990 წლის 23 იანვარს ასევე გარლანდის მიერ იმავე ჟურნალში გამოქვეყნებულ კარიკატურაზე (№NG4089) გამოსახულია მიხეილ გორბაჩოვი, რომლისკენაც ხელს იშვერს რამდენიმე ადამიანი. კარიკატურაზე მხოლოდ გამვერძილი ხელები ჩანს და მათ აწერია: რადიკალები (Radicals), ქართველები (Georgians), ნაციონალისტები (Nationalists), სომხები (Armenians), კონსერვატორები (Conservators), აზერები (Azeris), ბალტიელები (Balts). გამოხატვის ფორმად არჩეულია ალუბია დრეიფუსის სკანდალზე, კერძოდ, კარიკატურის ქვეშ წარწერაა ფრანგულად: „J'accuse“, ემილ ზოლას ცნობილი წერილი ჟურნალ „Aurore“-ში დრეიფუსის დასაცავად სწორედ ამ სათაურით გამოქვეყნდა. შესაძლოა, გარლანდს ამით იმის თქმა სურდა, რომ მხოლოდ გორბაჩოვი არ არის დამნაშავე და მათი თავდასხმის ობიექტი ასე მწვავედ ის არ უნდა იყოს, ან უფრო შესაძლებელია, რომ ფრაზა(თუ სიტყვა?) „J'accuse“ მან მხოლოდ ერთი მიზნით გამოიყენა: იგი დაკავშირებულია პოლიტიკურ სკანდალთან და ამ შემთხვევაშიც შარჟის მიზანი აქტუალური, სკანდალური პოლიტიკური მოვლენის გამახსარავებაა. გარლანდის კიდევ ერთი კარიკატურა გორბაჩოვზე გვაფიქრებინებს, რომ მას გორბაჩოვის მიმართ სიმბათია არ ჰქონია, კერძოდ, რამდენიმე დღით ადრე, 16 იანვარს, იმავე ჟურნალში მან გამოაქვეყნა კარიკატურა (№ NG4084), რომელზეც გამოსახულია ცალთვალა ველოსიპედით ბურთებით მოთამაშე გორბაჩოვი. ბურთებზე წარწერებია: უკრაინა, ლატვია, ესტონეთი, ლიტვა, საქართველო. ბურთების გარდა, კიდევ ერთი ნივთით თამაშობს - თავის ქალით, რომელსაც აზერბაიჯანი აწერია. საინტერესოა, რომ 16 იანვარს აზერბაიჯანში ჯერ არ მომხდარა სისხლიანი ანგარიშსწორება, მაგრამ 15 იანვარს საგანგებო მდგომარეობა ქვეყანაში უკვე გამოცხადებული იყო და გარლანდის სატირა წინასწარმეტყველური აღმოჩნდა: 19-20 იანვარს ხალხი დაარბიეს. გარლანდის ერთ-ერთი შარჟი (№NG4789) ზვიად გამსახურდიას არჩევნებში გამარჯვებას მიეძღვნა. შარჟზე გამოსახულია სკოლა (იხ. ქვემოთ), რომელსაც ჰქვია „საბჭოთა კავშირი“, სკოლის ფანჯრებიდან ჩანს ოთხი ადამიანის ფიგურა, ერთს აწერია საქართველო, მეორეს - ბალტიის ქვეყნები, მესამეზე წარწერა გაურკვეველია, ხოლო მეოთხე გორბაჩოვია. ორი ადამიანი სკოლასთან ჩაივლის და აკვირდება მდგომარეობას. შარჟს ქვემოთ აქვს წარწერა: Pindown. ამ წარწერის მეშვეობით იხსნება შარჟის გზავნილი. Pindown 1980-იანი წლების ინგლისში, კერძოდ, სტაფორდშირის ერთ-ერთ სკოლაში გამოყენებული ბიპევიორული მენჯემენტის ფორმა იყო: თავნება და დაუმორჩილებელ მოსწავლეებს იზოლაციაში ამყოფებდნენ რამდენიმე კვირით და ზოგჯერ მეტი ხნითაც, რითაც ისინი ზოგჯერ სუიციდის ზღვარზე მიყვდათ (Levy... 1991). კარიკატურაზე გორბაჩოვი პირველ სართულზეა, რაც მიგვანიშნებს, რომ ის სკოლის ადმინისტრატორია, ხოლო ზედა სართულების ფანჯრებიდან დამწყვდეული „ცუდი ყოფაცხვის ბავშვები“ - საბჭოთა კავშირში შემავალი აჯანყებული რუსუბელიკები - ჩანან. კარიკატურისტმა საკმაოდ საინტერესო მეთოდი შეარჩია სათქმელის გადმოსაცემად და აქვე შევნიშნავთ, რომ ეს არის იმის კარგი მაგალითი, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია იმ ისტორიული კონტექსტის კვლევა, რომელშიც კარიკატურისტი მოღვაწეობდა. გარლანდის კიდევ ერთი შარჟი (№NG4907) ამ თემაზე გამოქვეყნდა „Daily Telegraph“-ში 1992 წლის 4 იანვარს. მასზე გამოსახულია დენტით სავსე კასრი, რომელიც რუსეთთან ახლოს მდებარეობს, იქვე წარწერებით მინიშნებულია უკრაინა და ოდნავ მოშორებით - საქართველო. საქართველოსთან იარაღით ხელში დგას კავკასიური გარეგნობის მამაკაცი, რომელიც მზად არის დენტის კვალს ცეცხლი მოუკიდოს და კასრი ააფეთქოს. ამ შარჟის გზავნილით საქართველო ცეცხლის მთავარი გამჩენია, რომელმაც რუსეთის „აფეთქება“ გამოიწვია. საბჭოთა კავშირის დაშლის პროცესს მიეძღვნა ბილი კოლდველის ერთი კარიკატურა (№49475), რომელიც 1991 წლის 6 მარტს „Daily Star“-ში გამოქვეყნდა. კარიკატურაზე გამოსახული არიან ბრიტანეთის იმდროინდელი პრემიერ-მინისტრი ჯონ მეიჯორი და მიხეილ გორბაჩოვი. ისინი აივნიდან ესალმებიან ხალხს, რომელიც მანიფესტაციას მართავს სხვადასხვა ქვეყნის დამოუკიდებლობის მოთხოვნით. აივნის მაღლა წარწერაა გამოკრული: „საბჭოთა კავშირი ესალმება ჯონ მეიჯორს“, ხოლო მანიფესტანტების პლაკატებზე ჩანს წარწერები: „თავისუფლება საქართველოს“, „თავისუფლება ლიტვას“, „თავისუფლება ლატვიას“ და ა.შ. შარჟის ქვემოთ ვკითხულობთ მეიჯორის მიმართვას გორბაჩოვისადმი: „არ მეგონა, თუ ასეთი თავისუფლება გქონდათ [დაშვებული(?)], ბატონო გორბაჩოვ“. ეს შარჟი მოსაზრების გამოხატველია, თუმცა რთულია გადაჭრით თქმა, რა იყო კოლდველის გზავნილი: გორბაჩოვმა გამოიყენა საბჭოთა კავშირში არსებული ვითარება და მეიჯორთან შეეცადა წარმოეჩინა, რომ საბჭოთა კავშირში სიტყვის თავისუფლება, თუ ავტორი ხაზს უსვამს მეიჯორის უუნარობას, დაინახოს სიმართლე ფასადს მიღმა, კერძოდ ის, რომ გორბაჩოვი სინამდვილეში ბოლომდე არ არის სიტყვის თავისუფლების მხარდამჭერი.

საინტერესოა 1998 წლის აპრილში გამოქვეყნებული სამი კარიკატურა ბირთვული საწვავის ტრანსპორტირებასთან დაკავშირებით. როგორც აღვნიშნეთ, აქ უფრო მეტად საკუთარი პოლიტიკის კრიტიკაა მოცემული, ვიდრე მხოლოდ ფაქტების ასახვა. ამ შემთხვევაში მოსაზრება, შეიძლება ითქვას, უფრო მკვეთრად და დაფიქსირებული.

ერთი კარიკატურა (№71499) „The Times“-მა მიუძღვნა ჯორჯ ბუშის ვიზიტს საქართველოში, კარიკატურაზე გამოსახულია ჯორჯ ბუში უმცროსი, რომელიც ხელს ართმევს საქართველოს პრეზიდენტ მიხეილ სააკაშვილს და თან ეუბნება: „ბიჭო, შენ ამას არ უნდა ფლობდე“ (უთითებს რუკაზე საქართველოს).

თემატურად ყველაზე მეტი შარჟი აგვისტოს ომს მიუძღვნა. პირველი კარიკატურა 10 აგვისტოს „Sunday Express“-ში გამოაქვეყნა დევიდ ჰოლდეინმა (№91180). მასში გაშარჟებულია კრემლის დაუსრულებელი ფიქრები საქართველოს შესახებ. კარიკატურაზე გამოსახულია ორი მამაკაცი, რომელთაგან ერთი მეორეს ეუბნება: „I've got Georgia on my mind“ (საქართველოზე ფიქრები არ მასვენებს). ქვემოთ წარწერაა „კრემლი“. კარიკატურაში გამოყენებულია ციტატა ცნობილი სიმღერიდან „Georgia on my mind“.

სხვა ავტორმა, სკოტ კლისოლდმა, იმავე დღეს იმავე ჟურნალში საზოგადოება ახალი ცივი ომის დასაწყისზე გააფრთხილა (№77832), ამ შემთხვევაში გამოხატვის ფორმად პუტინის კარიკატურაა არჩეული – რუსეთის იმდროინდელი პრემიერ-მინისტრი ოლიმპიური ცეცხლით გარბის და ჩირაღდანი მიაქვს დანიშნულების ადგილას, რომელსაც აწერია „ახალი ცივი ომი“, ჩირაღდანს კი – „საქართველო“. ესეც ალუზიაა 2007 წლის ივლისის საერთაშორისო ოლიმპიური კომიტეტის გადაწყვეტილებაზე, რომ ზამთრის ოლიმპიური თამაშები 2014 წელს ჩატარდეს რუსეთში. ამით კარიკატურისტი გვაფრთხილებს, რომ რუსეთი მსოფლიოს ეთამაშება და ყველას ცდის საქართველოში ომის დაწყებით. 11 აგვისტოს „Daily Telegraph“-მა და „The Times“-მა ერთდროულად გამოაქვეყნა შარჟები (№77836 და 77838), რომლებშიც სინექდოკური ალევორიაა – დათვი რუსეთის სიმბოლოდ. პირველ მათგანზე დათვს პუტინის სახე აქვს, რითაც პირდაპირ რუსეთის პრემიერ-მინისტრს აგრესორად ასახელებს. 12 აგვისტოს „The Guardian“-ში სტივენ ბელმა ამერიკის იმდროინდელი პრეზიდენტი ჯორჯ ბუში გააშარჟა და საქართველოს პრეზიდენტი უფრო ვაჟაკურად წარმოადგინა (№77844). კარიკატურაზე ჯორჯ ბუში უმცროსი თავს იფხანს, თითო პირში აქვს ძუძუმწოვარა ბავშვივით და უყურებს, როგორ გამოდის მანიფესტაციაზე პრეზიდენტი სააკაშვილი მარტო. სააკაშვილს ხელში უჭირავს ტრანსპარანტები წარწერებით: „ხელები შორს მებრძოლი საქართველოსგან“, „ხელები შორს სამხრეთ ოსეთისგან“, „ჯორჯ, ამას ბევრი ფიქრი არ უნდა“. 13 აგვისტოს „Daily Telegraph“-ის კარიკატურისტმა, ქრისტიან ადამსმა, ნატოს უუნარობას გაუსვა ხაზი (№77849), კერძოდ, კვარცხლბეკზე პირველ ადგილზე მდგომად წარმოაჩინა რუსეთი, მეორეზე – საქართველო, ხოლო მესამეზე – ნატო. 15 აგვისტოს „The Times“-ის ყურადღების ცენტრში კონდოლიზა რაისის თბილისში ვიზიტი მოექცა – კარიკატურაზე გამოსახულია, როგორ მოფრინავს კონდოლიზა რაისი ჰუმანიტარული დახმარების ყუთზე ამხედრებული, ქვეშ კი წარწერაა: „ვაგზავნი ნათელ გზავნილს“. ამით კარიკატურისტმა აღნიშნა, რომ კონდოლიზა რაისის ვიზიტი საქართველოს მხარდაჭერის ნიშანი იყო. 17 აგვისტოს ჰოლდეინმა გამოაქვეყნა შარჟი, რომელზეც გამოსახულია რუსული ტანკი გზის მაჩვენებელი წარწერით „საქართველო“ და რუსი ჯარისკაცები სიტყვებით „უკანდასახე გზას ვერასდროს (ვერ) ვპოულობთ, როცა მაჩვენებელი ამას უთითებს“ (№91185). 18 აგვისტოს „The Guardian“-ის ყურადღების ცენტრში საქართველოს ნატოსა და ევროკავშირში გაწევრიანების საკითხი მოექცა (№77874), 23 აგვისტოს დეივ ბრაუნმა „The Independent“-ში რუსული აგრესია გააკრიტიკა (№77898), კარიკატურაზე გამოსახულია დათვზე ამხედრებული პუტინი, რომელიც ამბობს: „ჩვენ მშვიდობას ვიცავთ“, ხოლო დათვი ჯიუტად ზის ერთგან და ამბობს: „მშვიდობას აქ“. კონკრეტულ შემთხვევაში ივლისისმება ტერიტორია საქართველო-რუსეთის საზღვარზე. და ბოლოს, რუსეთ-საქართველოს 2008 წლის ომის თემაზე ნიკოლას გარლანდმა 9 სექტემბერს „Daily Telegraph“-ის ფურცლებზე ნიკოლა სარკოზისა და ვლადიმერ პუტინის კარიკატურა გამოაქვეყნა სატირით, სარკოზი უკოჟინებს ვლადიმერ პუტინს: „გამარჯობა, ეი, ვლადიმერ, შეგიძლია ბურთი დაგვიბრუნო?“, ხოლო პუტინი აფრთხილებს დათვს, თითს უქნევს მას, დათვი კი თამაშობს ბურთით, რომელსაც აწერია „საქართველო“ (№77978).

საქართველო ბრიტანულ კარიკატურებში ჩანს 2014 წელსაც, ამჯერად უკრაინის კონფლიქტთან დაკავშირებით. ორი შარჟი გამოაქვეყნა „Observer“-მა. ერთზე (№100410) გამოსახულია რუსეთი დათვის სახით, რომელიც კატეგორიულად აცხადებს: „საქართველო არც ახსენოთ“, რითაც მიუთითებს რუსეთის აგრესიულ დამოკიდებულებაზე, როდესაც უკრაინის კონფლიქტისას იხსენებენ საქართველო-რუსეთის კონფლიქტს, როგორც პროცესის დასაწყისს და მის გაგრძელებას, ხოლო მეორეში ალუზიაა ცნობილ სერიალზე „Game of Thrones“ და ცნობილი ფრაზა ამ სერიალიდან „ზამთარი მოდის“ ცინიკურად ჟღერს ვლადიმერ პუტინისგან, რადგან პარალელურად მას ხელი უდევს უკრაინის გამსაღდენის ღილაკზე. ამით კარიკატურისტი ხაზს უსვამს იმ ფაქტს, რომ პუტინი აშანტაჟებს უკრაინას გაზის გადაკეცვით, გარდა ამისა, რადგან სერიალში ეს ფრაზა დაკავშირებულია მიცვალებულთა არმიის და მათი მეფის მოსვლასთან, როგორც ჩანს, პუტინი კარიკატურისტმა სწორედ ამ მეფესთან გააიგივა.

ამგვარად, ბრიტანული კარიკატურები საქართველოს ისტორიისთვის საინტერესო საკითხს წარმოაჩენს და ვიმედოვნებთ, ჩვენი ნაშრომი კარიკატურის შესწავლით დაინტერესებულ პირთათვის მეთოდური თვალსაზრისითაც საინტერესო აღმოჩნდება.

გამოყენებული ღიზიარებები:

1. Coupe, W.A. "Observations on a Theory of Political Caricature". *Comparative Studies in Society and History* 11(01). 1969
2. Kemnitz, Thomas Milton, *The Cartoon As a Historical Source*, *The Journal of Interdisciplinary History* Vol. 4, No. 1, *The Historian and the Arts* (Summer, 1973)
3. Kishlansky, M., Geary P., O'Brien, P. *Civilization in the West*. Pearson Education. 2008
4. Levy, Allan., Kahan, Barbara. *The Pindown Experience and the Protection of Children*. Staffordshire County Council. 1991
5. Streicher, Lawrence "On a Theory of Political Caricature". *Comparative Studies in Society and History* 9(04). 1967
6. *British Cartoon Archive*, ხელმისაწვდომია ვებ-გვერდზე: <https://archive.cartoons.ac.uk/Default.aspx?ბლოგნახვა:17/02/2019>

NATIA PHIPHIA

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

**CARICATURE AS A HISTORICAL SOURCE ABOUT GEORGIA
ON THE EXAMPLE OF BRITISH CARICATURES****SUMMARY**

Study of a caricature as a historical source needs its specific approach. Our paper will pay attention to some aspects of methodology and discussion will be based on empirical British material about Georgia. British cartoon archive was created by University of Kent and material for the study is taken from it. Georgia captures caricaturists' attention in British press several times. 25 cartoons are stored herein total. They are dated back to 1956, 1988-91, 1998, 2005, 2008 and 2014. Independent variable concerning Georgian topic may be established, namely international relations, mostly Russian-Georgian relationships and the USA-Georgian relationships. Specific topic is a dependent variable – the urgent topic is the more cartoons are dedicated to it. Majority of cartoons belong to the 'cartoons of opinion'. Only few of them are joke cartoons. Their function is to represent political attitude and opinion therefore they are less funny which is quite characteristic to political cartoons. All artists are British and as a result more or less objective concerning Russian-Georgian relationships. They represent the attitude of the west at a specific time concerning the specific topic. Bear is used as synecdochical allegory and a symbol of Russia. Other symbols have random characters, for example playing ball as a symbol of Georgia. Intended function of these cartoons was to inform the British, transfer opinion, therefore they must seem less funny and less witty. August war was the most urgent topic for British cartoonists. Thus, all cartoons related to Georgia are discussed in the paper.

ანტონ ვაჭარაძე,
ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი (IDFI)
 ირანში რუსეთის საიმპერატორო მისიის საქმიანობა საქართველო-იმერეთის სინოდის კანტორის საარქივო მასალების მიხედვით (ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის პროექტი)
Anton Vatcharadze
Institute for Development of Freedom of Information (IDFI).
 Activities of the Church of the Russian Emperors Mission in Iran according to the archival materials of the Sakartvelo (Georgian) - Imereti synodal office 119-124

ნათია ფიფია
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
 კარიკატურა, როგორც საისტორიო წყარო საქართველოს შესახებ, ბრიტანული კარიკატურების მაგალითზე
Natia Pipia
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University.
 Caricature as a Historical source about Georgia on the Example of British Caricatures 125-129

მარია ლუისა რუსო
ჰამბურგის უნივერსიტეტი
 ბიბლიოთეკები, არქივები, წიგნები და დოკუმენტები: წერილობითი კულტურული მემკვიდრეობა ინტეგრირებულ პერსპექტივაში
Maria Luisa,
University of Hamburg.
 Libraries, Archives, Books and Documents: Written Cultural Heritage in an Integrated Perspective 130

ქეთევან პავლიაშვილი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
 კატაკომბური ეკლესიის ისტორიის კვლევის მეთოდოლოგიური მახასიათებლები საბჭოთა და პოსტსაბჭოთა საეკლესიო ისტორიოგრაფიაში
Ketevan Pavliashvili
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University.
 Methodological Characteristics of Studying Catacombs Church History in Soviet and Post-Soviet Church Historiography 131-133

ნარგიზ ახვლედიანი
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ნიკო ბერძენიშვილის ინსტიტუტი
 დავით ჩიქოვანის წერილები როგორც ისტორიული წყარო (წიგნში - „წერილები სტამბოლის ქართული საგანიდან“).
Nargiz Akhvlediani
Batumi Shota Rustaveli State University, Niko Berdzenishvili Institutr.
 Davit Chikovani's Letters as a Historical Source (in the book "Letters from Georgian Convent of Istanbul") 134-135

მაია ნინიძე
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
 ავტოგრაფის ტექსტურ მოწმეთა ანალიზი და თხზულების შემოქმედებითი ისტორია
Maia Ninidze
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University.
 Analysis of Autograph Text Reporters and Creative History of Works 136-139

დიმიტრი სილაქაძე
საქართველოს ეროვნული არქივი
 მამაკაცის საშუალო სიმაღლე XX საუკუნის დასაწყისის საქართველოში (ქანდარმერიის ბარათების მიხედვით)
Dimitri Silakadze
National Archives of Georgia
 Average Height of Humans in the turn of the 20th Century in Georgia (according to Gendarmerie Cards) 140-153

ბესიკ ჯაჭვლიანი
საქართველოს ეროვნული არქივი
 თბილისის სასულიერო სემინარიის ისტორიიდან
Besik Jachvliani
National Archives of Georgia
 From the History of Tbilisi Spiritual Seminary 154-164

ქეთევან ხითარიშვილი
კორნელი კეკელიძის სახ. საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი
 ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების საგამომცემლო საქმიანობა (საარქივო მასალების მიხედვით)
Ketevan Khitarishvili
Korneli Kekelidze Georgian National Centre of Manuscripts.
 Editorial Work of the Society for Spreading Literacy Among Georgians (according to Archival Materials) 165-168